

הרב זלמן נחמיה גולדברג

סידור גט על פי כתב הבעל ומינוי בפה שלא בפני הסופר (חלק א)

הנה בשנים האחרונות שנפתחו שערי רוסיה נתגלתה בעיה חמורה מאד בעניני גירושין כדת משה וישראל. נתברר שבין היהודים האשכנזים אין גיטין ולא קידושין ורובם ככולם נושאים אשה בנמוסיהם ובחוקיהם וכן מתגרשים בנימוסי הגויים. ומתוך קלקלתם יצא קצת תקנה שלא לעשות בניהם ממזרים שנסמך על הסוברים שנושאים שלהם אינם תופסים, ויש להקל לעניני ממזרות. אכן ביהדות הספרדים הנמצאים בבוכרה ובגרוזיה ובעוד מקומות ושם נושאים אשה בחו"ק כדמו"י אכן הם מסדרים גם גיטין אבל מסדרי הגיטין רובם ככולם הם עמי הארצות גמורים וחלק גדול מהם הם רשעים גמורים שבמזיד נותנים גיטין פסולים בלי דעת הבעל או סתם חתיכות נייר שכתוב שם דברים בטלים מהמסדר. ויש חשש גדול על הנולדים מנישואים שניים. ואמנם ניתן לשלוח לשם רבנים שיתחלפו כל כמה חדשים ויש שמוכנים לכך אבל צריך לזה הרבה כספים ועסקנים שיעסקו בענין הגדול הזה שלא להסיר שבט מישראל לפוסלם לקהל. עכ"פ כעת המצב שבזכות כמה צדיקים מיוחדים מסדרים גיטין על פי כתב יד הבעל שכותב לסופר ולעדים ולשליח וגם ממנה בפה סופר ועדים ושליח ושלשה חותמין על זה וגם לזה צריך מאמצים גדולים למצוא הבעל ולמצוא את האשה ולמצוא ג' אנשים כשרים שיודעים לחקור השמות ולסדר הרשאה.

והנה לסדר גט על פי הרשאה זו אינו דבר פשוט, שהרי נחלקו הפוסקים בשו"ע סימן ק"כ, וגם בממנה שליח לכתוב הגט נחלקו הפוסקים. אכן הפ"ת בסימן ק"כ אות יח הביא ממהר"ם פדואה שמתיר במקום עיגון לסדר גט על פי שיעשה שני דברים, גם ימנה שליח לכתוב שלא בפניו ובזה מכשירים הרא"ה והר"ן וגם ימנה סופר על פי כתב ידו וזה כשר לדעה אחרונה שבסעיף ה' סימן ק"כ. וכן כתב האבני נזר אהע"ז סימן קנ"ו שתרי חומרא לא מחמירין. והנה בנידון דידן אין כאן שאלה של עגונות, שהם נושאים באיסור וגם אינם משתדלים להשיג גיטין, אבל אם לא נשתדל לסדר להם גיטין יתרבו ח"ו הממזרים ביניהם. אכן החזו"א מחמיר מאד לא לסדר גיטין כאלו, וגם בעונג יו"ט אהע"ז סימן קנ"ח פקפק בגט מטעם אחר, שמא חזר הבעל ממה שצויה לכתוב גט. ויתבאר להלן חלק ב'. על כן

מצאתי לברר קצת שיטת הראשונים ואביאם בלשונם ולנסות להמליץ שיש מקום לסמוך על המקילין ולסדר גיטין כאלו.
וז"ל החזו"א הל' גיטין סי' פה:

שאלה, אי יש להקל במקום עיגון לכתוב גט עפ"י כת"י הבעל.
נראה דהעיקר כדעת הפר"ח סי' ק"ך שאין להקל בזה אף במקום עיגון ואף אם נשאת תצא, כיון שדעת הרשב"א והרא"ש והר"ן וסה"ת וסמ"ג וסמ"ק והמרדכי והגה"מ וטוש"ע להחמיר והפוסקים כתבו גם כן בשם ר"ת, [ומדברי הר"מ ובעה"מ אין רא"י להתיר כמש"כ לק' ולא נשאר רק דעת תו' שהביאו רב"א ור"ן ומרדכי], ואע"ג דהרא"ש בתירוץ אחד כתב דכת"י והרכנת ראש שוין ומקילין באלם ומחמירין בפקח ולפ"ז י"ל דמקילין גם כשהבעל במדנה"י דכאלם דמי, וגם תלמידו הרי"ו החזיק בתירוץ זה, מ"מ אין כן דעת הפוסקים כמש"כ ב"י, ואין לנו מקור לומר שהוא מדרבנן, איברא צריך תלמוד למה לא חשיבא כתיבה כהרכנת ראש כיון שנותן כתבו לסופר ולעדים היינו רמיזה ואף אם כתב לו אחר נוסח המינוי והוא מוסרו לסופר ועדים היינו רמיזה ומה לי רמיזה ביד מ"ל בראש.

ולכן נראה שכל מה שדנו בזה הפוסקים ז"ל היינו כששולח כתבו ע"י אחרים ואין הסופר והעדים קמן, והנה ברייתא סברה דאומר אמרו פסול כדאמר גיטין ע"ב א' וכבר פירש רמב"ן הטעם דלא חשיב לשמה עד שיתאחדו הבעל והסופר ברגע אחת בהסכמה אחת למכתב גיטא והלכך לא מהני מינוי שלא בפניו, והוסיפו בתוס' דלא מהני כתב הבעל לסופר ואע"ג שכתבו של הבעל לעיני הסופר מ"מ לא חשיב כשמע קולו כיון דעכשיו אין הבעל קמי' דסופר, ובירו' שהביא רשב"א גיטין ע"ב א' כותב ואחרים מקיימין כת"י, ונראה דר"ל דעדים חותמין שהוא כת"י וכמש"כ הרשב"א שם בשולח כת"י ממדנה"י, וע"ז מסיק התם דהרכין ראשו היינו שמיעת קולו אבל ראיית כת"י אין זה שמיעת קולו.

ולפי האמור נראה דאין כאן מחלוקת כלל דמש"כ הר"מ ובעל העיטור דאלם כותב בכת"י היינו בכותב לפני הסופר והיינו הרכנת ראש אבל מדין שולח כתבו לא איירי כלל תדע דבעה"ע כתב דאם הרכנת הראש מהני כש"כ כת"י ואם הוא כתב הנשלח מאי כש"כ אדרבה הרכנה עדיפא, ועוד הלא בהדיא מבואר בירו' דהרכנה כשרה וכת"י פסול, אבל אי בעה"ע איירי בכתב לפני הסופר ניחא הכל, ובזה ניחא דלא פליגי גמ' דידן דהא דממעט בגמ' דילן חרש דוקא

היינו בכותב לפני הסופר דמ"מ פסול, ובזה דוקא חרש פסול, [ומיהו פשט הירו' קשה ויותר נראה דהירו' מפרש דברייתא בחרש קאי, דאי בפקח קאי אין זה ענין להא דרשב"ג, ושפיר י"ל דרשב"ג איירי בשאר דברים לא בגט או בכותב גט בעצמו והא דאמר ר"י דחלוקין עליו היינו בעיקר דינו דסבר דדעתו דחרש חשיבא דעת כשהיה פקח מעיקרא אבל אי ברייתא בחרש קיימא ניחא הכל ובסוף הסוגיא משני שאין שליחות לחרש ור"ל דמודה רשב"ג שאין לו שליחות, והלכך א"א לו למנות סופר ועדים אבל בשאר מילי סומכין עליו בכת"י, והא דאמר תו התם בבריא אנו קיימין קאי אמתנ' דנשתתק ולפ"ז אין לנו מקור לפסול שולח כת"י, וכבר תמה הש"ך על הרשב"א בזה, ונראה דזו כוונת המרדכי שסיים שצ"ע בירו', ומיהו בסברא אין להכשיר שולח כתבו יותר ממינוי שלא בפניו לפי שהסביר הרמב"ן].

והנה הדברים האלה מפורשין בדברי הרי"א בקודרסין שהביא ב"י וז"ל והרי"א כתב אבל כותב בכת"י ונותנו לעדים ויכתוב בו כתבו וחתמו גט לאשתי ואם שלח להם בכתבו ע"י אחרים ה"ז ס"מ, ופי' ב"י סיפא דשלח בכתבו לאחרים שימנו הסופר והעדים ואין הלשון סובל פי' זה, אלא הדברים כפשטן דברישא דקדק ונותן לעדים דהיינו הרכנת הראש כשר בין באלם בין בפקח אבל אם שלח להם בכתבו ע"י אחרים ולא נתנם בעצמו ה"ז ספק, דתוס' דפוסלת משום דסברה כר"י דאומר אמרו פסול כדאמר בגמ' ודין זה לדידן ספק, וכ"מ ברשב"א שסיים וא"כ מי ששלח כו' ולא כתב א"כ כתב ונתן לעדים, וכמו שהזכיר בריש דבריו, אלא דוקא שלח פסול, ולהאמור ניחא קו' רשב"א ע"א א' בהא דאמר מאי קמ"ל תנינא והק' הא טובא קמ"ל דכתיבה הוי כהרכנה, דר"כ לא איירי בשולח אלא בכותב קמן וזה ודאי לא גרע מהרכנה, מיהו מקו' רשב"א נראה דעתו לפסול כותב קמן.

ויש לתמוה לדעת הר"ן והרא"ה דמהני מינוי שלא בפניהם והדין נותן דמהני מינוי שלא בפניהם בהרכנת הראש ולמה יגרע כתב ידו ממינוי שלא בפניהם.

גם אין להקל בעיקר דין אומר אמרו במקום עיגון אחרי שכל עמודי ההוראה נקטוהו לספק מה"ת ומהם שנקטו בפשיטות שפסול מה"ת, הלא המה הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ור"ח ובה"ג ור"י בעל התו' ורמב"ן ורשב"א ור"ן ובעה"ת והמרדכי וסמ"ג וסמ"ק והכל בו והרמ"ה ובטוש"ע, כמבואר כ"ז בב"י סי' ק"ך.

29/07/2018

וגם אין להקל במינוי שלא בפניהם מכח דעת הר"ן והרא"ה אחרי שאין כן דעת רמב"ן רשב"א והרא"ש וכן משמע מסתימת הפוסקים, ופשטא דסוגיא ע"ב א' עד שישמעו קולו כותי' דרמב"ן, וכן הא דפסלינן כת"י כותי' דרמב"ן דייקא וכמש"כ לעיל.

ובפ"ת סי' ק"ך ס"ק י"ח הביא דברי מהרי"מ להקל ואין לעשות מעשה בזה כלל וכלל, וכמש"כ הפר"ח.

ולכאורה יש תקנה לעגונות שהבעל במקום שאין שם מסדר גט, שישלחו להבעל נוסח גטו [ויחתמו ב"ד על זה להעיד שזהו נוסח גטו דיש לחוש שאין הבעל מבין את הכתוב בן] והוא יכתוב בכת"י את כל טופס הגט בכל כתב שהוא יכול ויעשה כאן שליח ועדי מסירה ויתנו לה גט זה בע"מ וזה כשר לכתחלה, [ולדין שאין כותבין מקום הדירה כל גיטי דידן הוא בלא ע"ת] ותהא מגורשת גמורה בגט זה מן הדין, ואז יסדרו גט שני ע"פ המינוי של כת"י של הבעל, ויהי' בעיני הרואים גט שני עיקר ולא יבוא הדבר לידי קלות ראש בגט ראשון.

ואם אין יודעין לכתוב את שם העיר של הבעל לא יכתבו כלל מקום עמידה שאינו מעכב, ועל כתיבת הגט לשמה הבעל נאמן, ואף אם הוא חשוד אפשר דכל שהבעל כותב לגרש סתמא חשיב לשמה כמש"כ הפ"ת סי' קל"א סק"ג בשם התו"ג מהא דמבואר בפרש"י ותו' ריש גיטין שאין שלא לשמה אלא בלוקח גט כתוב מכבר אבל אם כותב לגרש אף שאינו יודע דצריך לשמה מ"מ חשיב לשמה, ואף דבפ"ת שם לא דן רק שא"צ אמירה בפה, מ"מ מראי' שהביא מוכח דמחשבה לגרש היינו לשמה, [ועי' לקמן סי' ק"ג ס"ק כ"ה פלוגתת התו' והרא"ש בזה, בכת"י בלא ע"ת]. עכ"ד החזו"א.

ונעתיק בזה לשון הגמ' והראשונים, בגמ' גיטין ע"א, א. אמר רב כהנא אמר רב חרש [שהיה פיקח כשכנסה וקידושי קידושין גמורין ותנן ביבמות נתחרש הוא או נשתטה לא יוציא עולמית לפי שאין כח בגירושי חרשות להפקיע קידושי חכמה] היכול לדבר מתוך הכתב [דיודע לכתוב על הקלף כתבו ותנו גט לאשתי אתם פלוני ופלוני ומסר להם פיקח גמור הוא] וכותבים ונותנים. ע"כ ובגמ' דף עב, א.

תניא וכו' כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו ונתנו לה הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו ישמעו לאפוקי ממ"ד מודה ר' יוסי באומר אמרו, קולו לאפוקי מרב כהנא אמר רב [דאמר לעיל חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנים גט לאשתו] ע"כ.

וברא"ש פ' האומר סימן יט כתב על זה וז"ל:

"ומדלא קא ממעט אלא חרש [שאינו יכול לכתוב לסופר וכו'] משמע דפיקח שכתב בכתב ידו מהני דלא גרע מהרכנה דאלם ומיהו אומר ר"ת דבתוספתא קתני בהך ברייתא דמייתי הכא ולא עוד אלא אפילו כתב בכתב ידו לסופר כתוב ולעדים חתומו אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו ונתנו לה פסול עד שיאמר לסופר וכו' אע"ג דהרכנה מהני אפשר דהרכנה עדיפא טפי שמראה בגופו אי נמי נשתתק דאי אפשר בענין אחר אקילו ביה משום תקנת עגונות ע"כ. ובטור סימן ק"כ כתב, ואף אם הוא חרש אפילו הוא שומע אלא שאינו מדבר או אפילו פיקח וכתב להם בכתב ידו שיכתבו ויחתמו לא יעשו עד שישמעו מפיו [וכתב הקרבן נתנאל שדעת הרא"ש כתירוצו הראשון שברא"ש שלתירוצו האחרון כשר בנשתתק גם בכתב ידו כמו בהרכנה] והרמב"ם כתב נשתתק וכתב בכתב ידו שיכתבו גט לאשתו אם דעתו מיושבת עליו כותבין ונותנים שאין דין מי שנשתתק כדין החרש והרא"ש כתב כסברה ראשונה והב"י הביא מרבינו ירוחם וז"ל:

^{125/07/2018}תחת

"כתב הר"ת כי כתוב בתוספתא כי פיקח אע"פ שכתב בכתב ידו וכו', ויש מפרשים כי די בכתיבה ודקדקו מאותה שכתבתי למעלה מסוגית הגמ' וכבר כתבתי בדין חרש מי שנשתתק ושומע כי די בכתב ידו ודוקא חרש אבל בפיקח לא וכ"כ בירושלמי כמו שבחרש שאינו מדבר ואינו שומע אינו מועיל כתב ידו כמו כן בפיקח" עכ"ל.

[ומזה נראה שדעת ר' ירוחם כתירוצו השני שברא"ש ובר"ן דף ל"ג א' בדפי הר"ן, וז"ל:

"וכתבו התוספות דדוקא בחרש ומשום שאין כתיבתו מוציאה אותנו מידי ספק שטותו אבל פיקח ששלח ממדינת הים לכתוב וליתן גט לאשתו כותבין ומיהו בתוספתא לא משמע הכי דגרסינן התם אפי' כתב בכתב יד לסופר ולעדים חתומו [הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו] והתם בפיקח משמע דלא איירי בחרש וא"כ ראוי להחמיר" עכ"ל].

ולשון זה נראה שרק לחומרא צריך להחמיר ולא מעיקר הדין אכן מלשון הכתוב בירושלמי הגט בטל נראה שבטל מן התורה ואולי לא חשש לירושלמי רק לחומרא] ובחידושי הר"ן גיטין כתב רק לדברי התוס' ולא סיים שירושלמי לא משמע הכי ובחידושי הרשב"א ע"ב א, ד"ה קולו וז"ל:

"וכתבו בתוס' דלא ממעטינן אלא חרש שיכול לדבר מתוך הכתב משום שסתם חרש לאו בר דעת לפיכך אף שכתב בכתב ידו לא

חשבינן ליה בר דעת לסמוך על כתיבתו אבל פיקח שכתב בכתב ידו כותבין ונותנים גט לאשתו וכן אם שלח בכתב ידו ממדינת הים לכתוב וליתן גט לאשתו ועדים חתומין על כתב ידו דלא מזויף הוא כותבין ונותנים ולא בעינן שישמעו קולו דהא מ"מ קולו לאו דוקא דהא איכא הרכנת הראש ומיהו בתוספתא לא משמע הכי דגרסינן התם בפ"ב כתב סופר לשמה וחתמו העדים לשמה אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו ונתנו לה הרי הגט פסול עד שישמעו את קולו ממש דהתם לא משתעי בחרש ואי נמי הרכנת הראש כמתני' וכטעמא דירושלמי דהוא הרכנת הראש הוא קולו והכי נמי גרסינן ליה בירושלמי וכו' וא"כ מי ששלח בכתב ידו ממדינת הים לכתוב וליתן גט לאשתו אין כותבין ונותנים" עכ"ל.

ובחידושי הרמב"ן ע"א ב, ד"ה קולו:

"לאפוקי מדרב כהנא מפורש בתוס' דכיון דממעט מתוך הכתב דחרש היינו משום שגישתא הוא אבל בריא ששלח כתבו ממדינת הים כתבו ותנו גט לאשתי כותבין ונותנין ולא בעי שמיעה מפיו ממש ומ"מ קולו לא דוקא דהא איכא הרכנת הראש דמתניתין ובירושלמי הוא שמיעת הקול הוא הרכנת הראש" עכ"ל. ונראה מה שכתב ומ"מ קולו לא דוקא פירושו שבא לומר שאל תחמה איך יתכן שישלח כתב ידו ממד"ה הרי לא היה קולו ועל זה תירץ שמ"מ היינו גם אם לא תתיר דבר זה אתה מוכרח לומר שקולו לאו דוקא שהרי מועיל הרכנה ובמאירי גיטין ע ב, ד"ה חרש וז"ל:

וכל אלו בחרש שאינו שומע ואינו מדבר אבל שומע ואינו מדבר אף בפיקח ונתאלם כותבין ונותנים אף על ידי רמיזה בבדיקות וכו' וכש"כ בכתיבה וכו' ומקצת גאוני הראשונים כתבו שהשליחות מיהא הן הולכה והן קבלה אם נעשה על ידי כתיבה העושה שליח הרי זה שליחות ואף בתוספות כתבו שהבריא ששלח כתבו ממדינת הים כתבו ותנו גט לאשתי כותבין ונותנים שלא מיעט אלא חרש אבל בריא לא וכו' וקולו לאו דוקא דהא איכא הרכנת הראש".

ובמרדכי פ' האומר סימן תי"ז וז"ל:

"ואומר ר"י דוקא חרש הוא דממעט ופסול ליתן גט על ידי הכתב דאין שומע ואין מדבר אבל פיקח כשר ע"י הכתב דלא גרע מאלם דמועלת הרכנה וכו' מיהו נראה אע"ג דהכרנה ורמז בגופו מועיל מ"מ על ידי כתב אינו מועיל ואפילו בפיקח וכן תניא בתוספתא כתב בכתב ידו לסופר כתוב ולעדים חתומו לא יכתבו והתם לא מיירי בחרש וצ"ע בירושלמי א"כ אין אדם יכול לשלוח כתב ידו

אוצר החכמה

לב"ד שבמקום פלוני שיכתבו יתנו גט לאשתו ספר התרומה והתוס' פסקו דאשה יכולה למנות שליח במקום אחר על ידי כתיבה וחתימת עדים אע"ג דאין השליח שומע קולה כדאמר לעיל האומר תן גט זה לאשתי דיכול לחזור דחוב הוא לה הא אם היה זכות לא יכול לחזור אע"ג דלא אמרה כלום והכא כיון דקים ליה שחפיצה בגט הכי נמי לא בעי שמיעת קולה".

ובתוס' גיטין ע ב, ד"ה קולו לאפוקי מדרב כהנא כתבו וז"ל:

"וא"ת אמאי נקט מדרב כהנא ממתניתין נמי אתיא לאפוקי דמכשרת הרכנה בלא קול וי"ל שמסתברא דהרכנה דמתניתין מהני כמו קול כיון דקים לן דמתרצא לא בעינן שמיעת קול כמו תן גט זה לאשתי אם היה זכות לא היה יכול לחזור בו ואע"פ שאינה אומרת כלום כיון שהיא מתרצה בלא שמיעת קולה וברייתא דנקט עד שישמעו קולו לא שנה אלא למעוטי חרש דרב כהנא דמסתבר למעוטי" עכ"ל.

ונראה שתוס' סברי שפיקח שכתב בכתב ידו כשר ולא גרע מהרכנה שאף שאינו נחשב כדיבור מ"מ יש כאן זכיה כך גם בכתיבה נתברר שזכות הוא לו ולא נתמעט אלא חרש שאינו נעשה מדבר על ידי הכתב וממילא אינו פיקח. ונראה שהרשב"א שהבאנו לעיל שכתב בשם התוס' שבפיקח מועיל כתיבה כוונתו לתוס' זה. ויש לעיין אם כן שתוס' מחלקים בין כתיבה של פיקח לכתיבה של חרש שחרש אין בו דעה ולכן לא מועילה כתיבתו והרכנתו ופיקח שיש בו דעה מהני כתיבתו והרכנתו למה דחקו להסביר שמועיל כתיבה מדין זכיה הרי יש לומר שמועיל מדין שליחות כיון שהוא פיקח, ויש לומר שהיה קשה לתוס' אם קולו בא לאפוקי כתיבה א"כ מה מקום לומר שממעט רק חרש ולא פיקח ולכן פירשו שקול בא לומר שכתיבה והרכנה אינו דיבור ודלא כרב כהנא הסובר שכתיבה כדיבור ולכן חרש שיכול לכתוב אינו חרש שדברו בו חכמים שאינו לא שומע ולא מדבר אלא הוא כמדבר ואינו שומע אבל מה שאמרו קולו לאפוקי מדרב כהנא וכתיבה אינה כדיבור ומה שבפיקח מועיל כתיבה והרכנה הוא מכח זכיה ומה שאין אומרים שמא חזר בו וכמו שאמרו בירושלמי באשה הצווחת להתגרש שחיישינן שמא חזרה בו וא"כ נאמר כן גם בכתב לגרש או בהרכין ראשו יש לומר שרק בצווחת להתגרש אבל לא גילתה דעתה שרצונה שיקבל עבודה הגט בזה אומרים שמא חזרה אבל צווחת שרצונה שיעשו עבודה זכיה בגט בזה אין אומרים שמא חזרה בה. וטעם החילוק שצווחת להתגרש הרי גילתה דעתה שברגע זה רצונה להתגרש אבל אין גילוי שרוצה שיהיה מישהו שליח עבודה לכן אומרים שאין ראייה

שגם כעת רצונה בכך. אבל כל שגילתה גם על העתיד הרי זה כמינתה שליח ואין אומרים בו שמא חזר בו.

אכן אין זה כסברת רע"א בדו"ח ב"מ בסוגיא יאוש שלא מדעת שפירש באומר כל הרוצה לגרש שלשון זה אינו לשון שליחות לדעת הרמב"ן ומ"מ מועיל בהפרשת תרומה מדין זכיה ובגט לא מועיל מדין זכיה שחיישינן שמא חזר בו. והרי שם גילה דעתו שרוצה בכתיבת הגט וגם בעתיד ואעפ"כ חוששין שמא חזר בו. ואולי גרע כשחסר בלשון שליחות מאשר אין החיסרון בלשון אלא בדיבור (עוד יש לעיין לפי סברת התוס' קשה למה אומר אמרו אינו מועיל בגט נכשירו מדין זכיה וצ"ע ואולי נאמר שדעת התוס' כדעת הר"ן והרא"ה שאומר אמרו הכונה שהם ימנו שליח מדעתם ולא שהבעל ממנה לשני שלא בפניו ולכן כל שמוסר כוחו לאחרים שהם ימנו מדעתם שליח זה אין דנים אותו כזכיה שרק בזמן שהוא עצמו רוצה בכך שהוא יכתוב מכת ציווי יכולים לכתוב מדין זכיה ולכן מועילה הרכנה ומועילה כתיבה וכן יועיל מינוי שלא בפניו אבל כל שמוסר כוחו לאחרים שימנו לאחר שיכתוב אין בזה שכותב מדין זכיה וצ"ע).

ובחידושי הריטב"א החדשים הוצאת מוסד הרב קוק ע"ב א, וז"ל:

"וכתב רמ"ה הא דאמרינן חרש שאינו שומע ואינו מדבר ואינו חרש מעיקרו אע"פ שיכול לדבר מתוך הכתב אין כותבין ונותנין גט לא תימא ה"מ חרש דאיכא למיחש לדעתא משבשתא אלא אפילו פיקח נמי לא הלכו בו חכמים אחר כתב ידו לגיטין וביכול למימר בפומיה ולא קאמר איכא למיחש דילמא משטה אי נמי לטירוף דעתא".

ודעת ריא"ז הביאו האבני נזר אהע"ז סימן קנו אות יג שכתובה מהני לשליחות אך זה כשהשליח רואה כשכותב. אך כשממנה שליח במקום אחר בכתב חשוב מינוי שליח שלא בפניו ולא מהני ובספר מכתב מאלהיו האריך להוכיח שדעת הרבה פוסקים כך וכתב על זה האבני נזר וז"ל:

"אך נראה להוכיח מן הירושלמי דאין במינוי שליחות שבמקום אחר על ידי כתב פסול משום שלא בפניו ואם כשר כשכותב בפניו כשר ג"כ בשולח לו בכתב דמבואר שם דלרשב"ג חרש כותב בכתב יד ואחרים מקיימים והנה בגמ' דידן חכמים לא סבירא ליה כרשב"ג ומשום דכתיבה לאו כדיבור ונשאר חרש כשהיה ולהפוסלין גם בפיקח ס"ל כיון דלאו כדיבור גם בפיקח פסול ומדרשב"ג אין ראייה להכשיר דאזיל לטעמיה דגם חרש כשר דכתיבה כדיבור אך אם נימא דמינוי שליחות שבמקום אחר פסול משום שלא בפניו א"כ גם לרשב"ג כדיבור דמי יפסל ואי אפשר לומר דבכותב בפני השליח דא"כ למה לי קיום כתב ידו אלא (ע"כ) דאין במינוי שליחות

שבמקום אחר בכתב פסול משום שלא בפניו או דשלא בפניו כשר וכדעת הר"ן והרא"ה או דשולח כתבו והשליח רואה את הכתב חשוב כפניו כדעת הרמב"ן ומדרשב"ג נשמע לרבנן דבהא לא פליגי רק דלת"ק כתיבה לאו כדיבור וכו' אבל בזה [למנות שליח לכתיבה שלא בפניו] לא שמענו מחלוקת ושפיר נלמד מדרשב"ג ואין לנו לפסול מינוי שליחות בכתב רק משום הפוסקים כתיבה אפילו בפניו לא מהני ואם עושה שליח בע"פ ג"כ צריך לצרף דעת הפוסקים דלא מהני שליח שלא בפניו ואין לנו לתפוס כל החומרות כדי לעגן את זו וכו' עכ"ל.

ולענ"ד שאין לדחות ראיית האבני נזר ולומר שאולי רשב"ג סובר כר"מ דמילי מימסרי לשליח, אי אפשר לומר כן. שהרי בגמ' גיטין ס"ז א, אמר שמואל אמר רבי הלכה כרבי יוסי אמר לפניו ר"ש ברבי מאחר שר"מ וחנינא איש אוננו חולקין על רבי יוסי מה ראה רבי לומר הלכה כר' יוסי אמר לו שתוק בני שתוק לא ראית את ר' יוסי אלמלי ראיתו נמוקו עמו ע"כ, והשתא אם רשב"ג סובר כר"מ היה לו לר"ש ברבי להקשות על רבי ולומר מאחר שרשב"ג ור"מ ור' חנינא איש אוננו חולקין על רבי יוסי וכו' גם אין לומר שסובר רשב"ג שמודה ר' יוסי באומר אמרו א"כ למה לא הוכיחו שם בגמ' שמודה ר' יוסי באומר אמרו אלא ע"כ שגם לר"י כשר שולח כתבו לרשב"ג.

ועוד נראה שאין לומר שרשב"ג סובר שאומר אמרו כשר ולכן מכשיר כתיבה שלא בפני הסופר וחכמים חולקין על רשב"ג בתרתי חדא שבעינן שמיעת קולו ואינו מועיל מה שממנה או כותב שלא בפניו ועוד חולקין על רשב"ג שרשב"ג סובר שחרש שאינו שומע ואינו מדבר אבל כותב דינו כפיקח וחכמים חולקין וסוברים שדינו כשוטה. שא"כ מה מקום לחלוק בשתי הלכות שאין קשר דבשלמא להתוספתא והירושלמי שלפיהם ג"כ חולקים רשב"ג וחכמים בתרתי חולקין בחרש אם נחשב כפיקח על ידי כתיבה וחולקין בכתיבת פיקח אם מועיל לכתוב גט על ידי כתיבה לא קשה איך כלל שני ענינים שונים שיש לומר ששני המחלוקות תלוין זה בזה שלדעת רשב"ג כתיבה היינו דיבור ולכן ממנים שליח על ידי כתיבה וכן נחשב חרש הכותב לחרש המדבר שהרי כתיבה כדיבור וחכמים סוברים שכתובה אינה כדיבור וממילא גם אין פיקח ממנה סופר לכתוב על ידי כתיבה וגם אין הכותב נחשב כמדבר אבל לומר שחולקין בכתיבה שלא בפניו שהוא מינוי שלא בפניו וחולקין בדין כתיבה כדיבור שאין קשר ביניהם קשה.

והתורת גיטין סימן קכ כתב שעד כאן לא פליגי הפוסקים אם יכול למנות סופר בכתב אלא בכותב שלא בפניו אבל בכותב בפניו כו"ע מודו שיכול למנות סופר בכתב. שהרי לא גרע כתיבה מהרכנה שהרי גם כתיבה עושה

407

בגופו ודומה להרכנה ע"כ. ולענ"ד יש לומר שכתובה אף שעושה מעשה בגופו מ"מ אין מי שרואה הכתיבה מבין מה מרמז כתיבתו עד שיראה הכתב ונמצא שהסופר אינו רואה הציווי מגופו של בעל משא"כ הרכנה שמבין הסופר המעשה שעושה בגופו ואם יכתוב הבעל באויר בענין שהסופר מבין מהכתיבה מה שמרמז זה דומה להרכנה. ונראה שגם לדעת התורת גיטין הטעם של הפוסקים המכשירין כתיבה שלא בפני הסופר אינו מטעם שסוברים שאפשר למנות שליח שלא בפניו שאם כן מה ראו לחלוק בכתיבה יחלקו בממנה שלא בפניו. ועוד הרי הרמב"ן פוסל מינוי שלא בפניו לכתיבת הגט ואילו כתיבה שלא בפניו מכשיר ע"כ שכתובה שלא בפניו עדיף ממינוי שלא בפניו. והטעם, שבכתיבה הסופר רואה כתיבת הבעל כשקורא הכתב משא"כ במינוי שלא בפניו שאינו שומע מהבעל רק מעידים לפניו שכך אמר הבעל אבל הוא אינו רואהו.

ועתה נביא דעות הפוסקים בממנה סופר שלא בפניו. דעת הרמב"ן הביאו הר"ן דף לג, א, בדפי הר"ן שמי שפוסל באומר אמרו פוסל גם מינוי שלא בפניו שהרי האומר אמרו לפלוני שיכתוב הרי זה כממנה שלא בפניו ואעפ"כ פסול הגט וטעם הדבר שכל שממנה שלא בפניו אין הסופר כותב לשמה וז"ל: "דשאני גט דכיון דבעינן לשמה ובעינן נמי וכתב לה כלומר שיכתבנו לה הבעל אין הסופר והעדים חותמים במקום הבעל אלא כששמעו הם מפיו אבל בשאר דברים אדם עושה שליח שלא בפניו וכו' וההיא דאמרינן מתנה כגט לענין מילי לא מימסרי לשליח אתמר אבל באומר אמרו לא שייך אלא בגיטי נשים תדע דהרי שמואל אמרה ומודה שמואל באומר אמרו אפילו בסתם" עכ"ל.

והרא"ה והר"ן חולקין על הרמב"ן ומכשירין בממנה סופר ועדים שלא בפניהם רק באומר אמרו סתם פסול. והב"י בסימן ק"כ ד"ה לא, כתב, שדעת הרמב"ם כדעת הרמב"ן שכן פסק בפ"ד מהלכות זכיה שפסול באומר אמרו. ולענ"ד קשה איך יתכן לומר שהרמב"ם דעתו כהרמב"ן שאומר אמרו פסול כגט שכל שלא שמע השליח מפי הבעל אינו כותב לשמה וא"כ במתנה שאינו צריך לכותבו לשמה למה יפסל והרי מפורש ברמב"ן שבמתנה כשר אומר אמרו. ואדרבה, אם דעת הרמב"ם כדעת הר"ן שאומר אמרו היינו שהשליח ממנה את הסופר מוכן למה במתנה פסול משום שגם במתנה צריך שיכתבנו השליח ואין שליח עושה שליח. ולכן צ"ל שכוונת הב"י שכתב שדעת הרמב"ם כדעת הרמב"ן היינו בפרט זה שאומר אמרו שפסול היינו גם באומר אמרו לפלוני ולא רק באומר אמרו לדעתכם. ובזה דעת הרמב"ם שגם אומר אמרו לסופר פלוני ולעדים פלוני ופלוני הגט פסול. אבל אין הטעם משום שלא ניתן למנות שליח לכתיבת הגט שלא בפני הסופר. רק הטעם שבאומר

אמרו לסופר פלוני כוונתו שהשליח ימנה לסופר פלוני ולא שהבעל ממנה והשליח אינו רק לגלות האמת ולכן גם במתנה שבודאי ניתן למנות שלא בפניו אינו מועיל.

והביא דעה שניה, ויש מכשירין באומר אמרו לפלוני ולפלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנהו לפלוני והוא דעת הרמב"ן שהביא הטור. ועיין בקצה"ח שם סק"א שכתב שנראה מהטור שמכשיר הרמב"ן במתנה אפילו אומר אמרו לאחרים ולא רק אומר אמרו לפלוני ע"כ. וא"כ אדרבה סברת הרמב"ם כהרא"ה והר"ן רק שתולק עליהם שלדעתם אומר אמרו לפלוני הרי הוא הבעל ממנה את פלוני לשליח ואילו לדעת הרמב"ם השליח הוא הממנה את פלוני ולפי זה אם מינה שליח שלא בפניו כשר לדעת הרמב"ם.

ויש גם נ"מ לבעל אם הוא הממנה או שלוחו ממנה לענין אם השליח יכול לבטל את מי שמינה הוא לשליח, ולכן יתכן שיש לבעל קפידא בענין ורוצה שהשלוחים יהיה להם אפשרות לבטל את הסופר ושליח ראשון יכול לבטל שליח וכמו שהביא הקצה"ח בסימן קפ"ח סק"ב מסדר הגט למהר"ם פדואה והביא הט"ז באהע"ז סימן קמא. ולכן כל שאינו אומר שהוא ממנה לסופר פלוני אלא אומר אמור לסופר פלוני לא הבעל מינהו.

עוד יש לעיין אם יכול הבעל לבטל שליח שני או שכל שמינה הראשון שליח שני אין הבעל יכול לבטל השני. והנה אם לא ביטל הבעל רק את השני בזה הסברה אומרת שאינו יכול לבטלו שהרי השליח הראשון מינהו להיות שליח שני. ואף שבמקום שהבעל מקפיד שלא ימנה שליח שני אין הראשון יכול למנותו היינו אם מתחילה מינהו רק שהוא עצמו יגרש ולא יעשה שליח, אבל אם מינהו והרשה לו למנות שליח שני וכעת אחר שהראשון מינהו רוצה הבעל לבטלו אינו יכול. אכן אם יבטל את הראשון יתבטל השני. שהקצה"ח שם ביאר שאף שהראשון יכול לבטל השני מ"מ אם מת הראשון לא בטל שני כמבואר בגמ'. וטעם הדבר כתב הקצה"ח שגם אחר מות המשלח לא בטל שליחותו של המת, ולכן גם אחר מותו עדיין שלוחו, אבל אם בטל הראשון נתבטל השני שהרי גם הראשון כבר אינו שליח, וממילא אין שלוחו יכול לגרש.

עוד יתכן לפי מה שכתב הנתיבות בסימן רמ"ד סק"א שמשיג על מה שכתב הקצה"ח שם העושה שליח ליתן מתנה לחבירו ומינה השליח לאחר למסור המתנה לא זכה שנתנת מתנה מילי הוא ולא מעשה כיון שביד המקבל לסרב לקבל המתנה, ולכן אין שליחות על מעשה ועל זה השיג הנתיבות וז"ל: "אבל נותן ששולח מתנה לאחר ואמר לאחד שיוליכנו לפלוני ויחזיק בה ויהיה שלו שאני נותן לו במתנה אפילו על ידי מי שאינו בר שליחות כשיגיע ליד המקבל קני בחצירו או במשיכתו וכו' כיון

דטלי מתנה מעל גבי קרקע קנה לא בעינן אמירת הנותן להמקבל וכו' וא"כ אפילו שלח על ידי מי שאינו בר שליחות ודאי דקני המקבל שהשליח הוא רק מעשה קוף בעלמא שהולך הדברים למקבל וכו' ומוכר שאמר לאחר לך ומכור מדעתך והלך ומכר ופסק דמים אי לאו ילפותא דשליחות הפיסוק דמים והריצוי של השליח לאו כלום הוא" עכ"ל.

ונראה פשוט שגם במכר אילו אמר מכור לפלוני בסכום שיקבעו ג' בני אדם הרי זה השליח כשליח מתנה ומועיל גם באינו בר שליחות. שהרי הבעלים הם המוכרים והשליח עושה מעשה קוף, וא"כ גם כשהשליח קובע המחיר גם כן אם יאמר המשלח אני מוכר לפלוני כפי המחיר שתקבע אתה יועיל גם אם אינו בר שליחות. ומה שאמר הנתיבות שבאינו קובע מחיר אז בעינן בר שליחות היינו שמסתמא כיון שהשליח ימכור לקונה ולכן יכול לקבוע המחיר שרצונו של השליח הוא המקנה ולכן צריך בר שליחות, אבל אילו רצה היה יכול לומר לשליח אני מוכר במחיר שתקבע אתה, ולא יגרע מהמוכר כפי שיקבעו ג' שמאים.

עכ"פ למדנו מזה, שיכול אדם למנות שליח שהוא יקנה ללוקח, ויכול למנות שליח שעושה מעשה קוף. וא"כ אומר אמרו לפלוני נמי יש לפרש שכוונתו שהם ימנו שליח מכח שליחותם. וכיותר אם צריך לקבוע מחיר עם הסופר אז כוונתו שהם השוכרים לסופר על פי מה שקבע המחיר. וא"כ יש לומר שהיינו טעמא דהרמב"ם שאומר אמרו פסול במתנה, היינו שכוונתו שהם ימנו לסופר השטר.

והנה באומר אמרו פסק הרמ"א בסימן ק"כ ס"ד שהיא ספק מגורשת. ובב"ש שם סק"ז וז"ל:

"ובאומר אמרו רבו הדעות יש אומרים הגט בטל וכו' ויש אומרים דהיא ספק מגורשת ויש אומרים הגט פסול מדרבנן משום דחיישינן שמא תשכור עדים וכו' ואם אמר אמרו לסופר בשמי שיכתוב אז לדעת הר"ן והרא"ה כשר דנעשה שלוחו שלא בפניו ולהרמב"ן הגט בטל מדאורייתא משום דכתיב וכתב ואין הסופר עומד במקומו אלא א"כ שמע מפיו משמע דס"ל דבעינן שליחות בכתיבת הגט ולקמן סימן קכג משמע דאין צריך שליחות דהא מכשיר עבד לכתיבת הגט ע"ש וכן לשיטת התוס' דס"ל דאין צריך שליחות וכתב לא קאי על הבעל אלא כשלא שמע הסופר מפיו הוי כאילו כתב סתמא ולא לשמה וא"כ אינו פסול מדרבנן ולא בטל מדאורייתא וכו'" עכ"ל.

ולענ"ד לא זכיתי להבין מה שכתב הב"ש שלהרמב"ן הגט בטל מדאורייתא משום דבעינן שליחות. וזה לשון הר"ן גיטין לג א, ד"ה והקשה:

"והקשה הרמב"ן ז"ל מאי טעמא דמאן דפוסל באומר אמרו אי משום מילי מאי מילי קא מסר איהו לשליח הא לאו מילי מסר אלא הרי הוא שליח שלא בפניו וכי אין אדם עשוי לעשות לשליח שלא בפניו וכו' ותירץ דשאני גט דכיון דבעינן לשמה ובעינן נמי וכתב לה כלומר שיכתבו לה הבעל אלא כששמעו הם מפיו אבל בשאר דברים עושה אדם שליח שלא בפניו וכו' והוא דאמרינן מתנה כגט לענין מילי לא מימסרי לשליח איתמר אבל באומר אמרו לא שייך אלא בגיטי נשים וכו' עכ"ל.

הרי שהרמב"ן פסל הגט מטעם שצריך לכתוב לשמה וכל שלא שמעו מפי הבעל אין כאן לשמה. ולפי"ז גם להרמב"ן אינו בטל מן התורה שהרי גם בלא כתב לשמה רק סתמא כמו ס"ת כשר מן התורה, אכן לפי מה שהשיג הרע"א בהגהות על הב"ש, שהתוס' בעירובין יג לא כתבו כן אלא רק למ"ד שכשר למחוק מגילת סוטה מן התורה, אבל להלכה שקיימא לן שאין מוחקין מן התורה ממילא הוה פסול מן התורה. ולפי"ז גם להתוס' וגם להרמב"ן פסול מן התורה באומר אמרו או ספק בטל. ונראה שמה שכתב הרמב"ן דבעינן לשמה ובעינן נמי וכתב לה, כלומר שיכתוב לה הבעל. יתכן שאין כאן שני טעמים אלא טעם אחד שבעינן לשמה. אכן לשמה לא נעשה על ידי סופר הכותב הגט אלא על ידי ציווי הבעל הוא, משום דכתיב וכתב שיכתוב לה הבעל. ודומה למה שכתבו התוס' גיטין כ' ב, ד"ה והא, רק שהתוס' שם כתבו ש"וכתב היינו הסופר ולא הבעל" רק שכל שלא ציוה הבעל לא נכתב לשמה אלא סתמא, והרמב"ן דעתו ש"וכתב היינו שיכתוב לה הבעל", היינו שיצווה הבעל. שאין לומר שכוונתו שוכתב היינו שיכתוב הבעל בעצמו או על ידי שלוחו. שאם כן מה הלשון "וכתב לה כלומר שיכתוב לה הבעל" למה עשה כלומר והרי הדברים כפשוטם שיכתוב הבעל. ובע"כ שהכוונה שהבעל יצוה לכתוב, ושפיר כתב כלומר שכתב אינו כפשוטו אלא שיצוה לכתוב. ואדרבה אילו היה וכתב כפשוטו זה היה כשאר שליחות שהיה יכול למנות שלא בפניו. אבל כיון שאין הפירוש כפשוטו אלא שיכתוב לה היינו שיצוה ולכן כל שלא בפניו אינו מועיל לעשותו לשמה, ומיושב קושית הב"ש מעבד שכשר לכתוב.

ועתה אכתוב מה שנראה בביאור מחלוקת רשב"ג וחכמים בחרש שכתב לסופר שיכתוב גט לאשתו בגיטין ע"א. וקודם אכתוב לפי הבנת האבני נזר ואח"כ לפי הבנת החזו"א. שהנה לפי האבני נזר נחלקו רשב"ג וחכמים לפי מה שמובא בגמ' גיטין נחלקו בדבר א' אם חרש שאינו שומע ואינו מדבר אבל יודע לכתוב שלדעת רשב"ג כתיבה כדיבור, ולכן נחשב כפיקח. ולדעת חכמים כתיבה אינה כדיבור ולכן נחשב כחרש שדינו כשוטה. ולדעת הירושלמי נחלקו בשני דברים א' אם כתיבה כדיבור שיחשב כחרש המדבר ב' אם כתיבה כדיבור לענין מינוי שליחות על ידי כתיבה. שלדעת רשב"ג כתיבה

כדיבור ונעשה שליח ולדעת חכמים כתיבה לאו כדיבור ולא נעשה שליח אבל יש דין שלישי שנשמע מרשב"ג שניתן למנות שליח לכתיבת הגט שלא בפני השליח. ודבר זה למדנו ממה שאמר רשב"ג שחרש כותב ואחרים מקיימין על ידו הרי שמועיל גם שלא בפני הסופר. וטעם הדבר שמועיל שלא בפני השליח, אפשר לומר מפני שכתיבה עדיפא מדיבור שלא בפניו, כיון שרואה הסופר את כתיבת ידו של הבעל או שמוכת שגם מינוי שלא בפני הסופר על ידי כתב מועיל ודלא כרמב"ן. ועל הדין השלישי לא מצינו שחולקין חכמים ולכן מוכח שכשר מינוי בכתיבה שלא בפני השליח להפוסקים שכותבין גט על פי כתב הבעל כל שהוא פיקח או נשתתק.

ודעת החזו"א שרשב"ג לא אמר אלא ב' דינים. א' שכותב דומה לדיבור ולכן חרש הכותב דינו כפיקח, ב' שכשר למנות שליח שלא בפניו בין בכתב ובין בפה. ודעת חכמים שכתיבה אינה כדיבור ואינו נחשב כפיקח. וכן סוברים שאין למנות שליח שלא בפני הסופר בין בכתב ובין בפה, אבל בפני הסופר כשר מינוי ע"י כתיבה שהיא כהרכנה. ולכן לדעת כל הראשונים הפוסקים כחכמים, חוץ מתוס', פוסלין כתיבה שלא בפניו. זולת התוס' שמכשירין כתיבה שלא בפני הסופר, פוסלין בכתב הבעל שלא בפני הסופר. וגם לדעת הרמב"ם ודעה אחרונה שבשו"ע אינם מכשירים רק בכתב בפני הסופר אבל בכתבו שלא בפני הסופר פסול.

ולענ"ד קשה על דעת החזו"א, שלפי פירוש החזו"א יוצא שחכמים ורשב"ג חולקין במחלוקת הרמב"ן והרא"ה אם יכול אדם למנות שליח לכתיבת הגט שלא בפניו. שהרי רשב"ג מתיר בחרש הכותב שלא בפני השליח וכמו שהוכיח האבני נזר ממה שכותב חרש ושניים מקיימין, הרי שגם בחתם שלא בפניו מתיר רשב"ג. וע"כ סובר כסברת הר"ן. וחכמים סוברים כסברת הרמב"ן שפסול שלא בפניו. וקשה הדבר שמה ראתה הברייתא להביא שתי מחלוקת בין חכמים לרשב"ג ואין קשר ביניהם. שהרי למנות שליח שלא בפניו המחלוקת גם בממנה בפיו, ומה מקום להביא מחלוקתם בגוונא שכתב בכתב ידו, והרי עדיף להביא מחלוקתם במינה בפה שלא בפניו. ובשלמא להאבני נזר לא קשה למה הביא שתי מחלוקות אחת אם חרש שאינו מדבר אלא כותב אם דינו כפיקח וב' אם מועיל מינוי שליחות בכתב. שאפשר לומר ששתי המחלוקות הם משורש אחד, אם כתיבה כדיבור או כתיבה אינה כדיבור.

ועיין נובי"ק יור"ד סימן ס"ו שהביא מרב כהנא הסובר כרשב"ג, וחרש הכותב הרי הוא כפיקח שיש ללמוד שגם הנשבע בכתב הרי הוא כנשבע בפה ושבועה חלה עליו [אכן מה שכתב שם הנוב"י שהגם שאין הלכה כרב כהנא מ"מ זה קיים שכתיבה כדיבור. צריך לומר שסובר שאף שנחשב כדיבור מ"מ

אינו בכלל דיבור לגבי הדין של חרש, שאף המדבר ואינו שומע דינו כפיקח מ"מ חרש הכותב ואינו שומע ואינו מדבר אינו כפיקח אף שכתובה כדיבור, וא"כ לפי דבריו יוצא שאין שתי הלכות אלו שבחרש הכותב שדינו כפיקח והממנה שליח בכתב תלויים זה בזה, מ"מ שייך למיתנייהו ביחד ששניהם מדברים בכתובה אם נחשבת כדיבור. אבל הדין שצריך להיות בפני השליח אינו קשור כלל לכתובה, שהרי גם בדיבור לא ניתן למנות שלא בפניו, מה מקום לצרפם יחד, הא חדא.

עוד יש לעיין שלפי סברת החזו"א יוצא שמחלוקת רשב"ג וחכמים היא בזה שדעת חכמים כהרמב"ן שאין למנות שליח שלא בפניו ודעת רשב"ג כהרא"ה והר"ן שניתן למנות שליח שלא בפניו. וקשה, למה לא הסתייע הרמב"ן מירושלמי הזה שאין למנות לסופר שלא בפניו. וביותר שהרמב"ן עצמו דעתו כדעת התוס' שיכול לכתוב ממדינת הים לסופר שיכתוב. וכן קשה להיפך, שהר"ן הרי דעתו שיכולים למנות שליח שלא בפניו והוא עצמו כתב להא דהירושלמי שראוי להחמיר דלא לכתוב לסופר [נזולת אם נאמר שדעת הר"ן להלכה ולא למעשה למנות שליח שלא בפניו ולכן כתב רק שראוי להחמיר אבל עכ"פ היה לר"ן להזכיר ענין מינוי שלא בפניו], ובע"כ שלמנות בכתב יש להחמיר גם אם בפה יכולים למנות שלא בפניו. וא"כ לדעת הרמב"ם הפוסק שיכולים לכתוב לסופר יש ללמוד מרשב"ג שגם שלא בפניו ניתן לכתוב שהרי לא מצינו שחכמים חולקין על רשב"ג בזה וכמש"כ האבני נזר.

היוצא ממה שכתבנו שגט שסודר לפי כתבו ותנו שכתב הבעל לסופר וגם מינה את הסופר בפה שלא בפניו לדעת החזו"א כשר הגט לדעת התוס' שהביאו הראשונים הרשב"א ועוד ולתירוצן אחד ברא"ש, ר' ירוחם, רמב"ן בחידושיו, ר"ן בחידושיו, מאירי, רמ"ה, רא"ה שמכשיר מינה שלא בפניו. והראשונים הפוסלין הם: תירוצן ב' ברא"ש, טור, רשב"א, מרדכי, וספר התרומה, וסמ"ג, וסמ"ק, והגה"מ.

והנה החזו"א מנה בין הפוסלין, את הר"ן על הרי"ף שכתב שראוי להחמיר. אבל כבר הקשה הרי הר"ן מתיר שלא בפניו וא"כ איך פסל בכתב אבל עכ"פ אם עושים כתקנת מהר"ם פדואה הרי ממנה גם בפה וכשר לר"ן.

הנה מנינו שמונה ראשונים מכשירין ושמונה פוסלים. והמכשירים לפי החזו"א הם מחד טעמא שהרי שלא בפניו אין נ"מ בין בכתב ובין בע"פ, ובדעת הרמב"ם לפי ב"י סובר שפסול מינוי שלא בפניו. ולפי מה שכתבנו יוצא שהרמב"ם מכשיר. ודעתו במינה סופר שלא בפניו שכשר גם בגט כמו במתנה, שהרי הרמב"ם אינו מחלק בין גט למתנה. והנה גם הפוסלין יש בהם

ג' דעות אם פוסלין רק מדרבנן או פוסלין מספק מן התורה או פוסלין בודאי מן התורה, כל זה לשיטת חזו"א.

אכן לשיטת המהר"ם פדואה והאבני נזר יוצא שאין אף דעה בין הראשונים הפוסלין אם עשו גם מינוי שלא בפניו וגם בכתב. והמכשירים בודאי הם הרמב"ם, התוס', הרא"ש בתירוץ אחד, רבינו ירוחם, רמב"ן, ר"ן רא"ה, רמ"ה, מאירי, ובעה"ע. וכדי לפסול הגט צריכים לצרף שתי דעות המחמירות, שיתכן שסוברים ראשונים אחרים, ואז תלוי ג"כ במחלוקת אם פסול רק מדרבנן או מן התורה או ספק פסול מן התורה, אבל לא מצאנו שם ראשון שיסבור שני הפסולין יחד.

והנה יסוד דרכו של החזו"א הוא סברתו שכתב בהבנת הרמב"ן שלכן פסול מינה שלא בפניו משום שצריך שיתאחד הבעל והסופר ברגע אחד בהסכמה אחת למיכתב גיטא, אבל יתכן לומר סברות אחרות בטעם הפסול. סברא אחת כתב האגרות משה שלכן פסול שלא בפניו שאין הסופר מאמין למה שאומרים בשמו, עוד יש לומר סברא שלכן שלא בפניו אין למנות שליח לכתיבה הוא משום שאין לשון ציווי שלא בפני מי שנצטווה, ולסברות אלו אם הסופר רואה כתב יד הבעל הרי זה כנצטווה בפניו.

והנה דעת החזו"א שכתב יד הבעל לא עדיף ממינה שליח שלא בפניו, לא מצאנו סברא זו בשום מפרש לא ראשון ולא אחרון. ואף למה שהבאנו לעיל מהתורת גיטין שעד כאן לא פליגי אם מועיל כתב יד הבעל אלא בכותב שלא בפניו אבל כותב בפניו כו"ע מודו שכשר שלא גרע מהרכנה, נראה שאין כוונת התור"ג לומר שטעם הפוסלין כתיבה הוא משום שהוא שלא בפניו והרי זה כמינה בפה שלא בפניו, אלא כוונתו שכתביה שלא בפניו שאינו מועיל להסוברים כן, הוא משום שאין למנות על ידי כתב, ומ"מ בפניו מהני. שכתביה בפניו הרי זה כהרכנה ועושה מעשה בגופו, משא"כ שלא בפניו שאין רואים מעשיו לכן אין כאן מעשה בגופו. אבל מ"מ אם כתיבה כדיבור מועיל גם שלא בפניו מכח הכתיבה שרואים, והרי זה כשומעים קולו מרחוק. אכן גם לפי הסבר זה נמצא שאין ראיה מהרמב"ם שמכשיר כתיבה, שמכשיר גם כתיבה שלא בפניו, שהרי יתכן שמדובר בכתב בפניו. אכן מלשון התורת גיטין נראה שמדבר על שתי הדעות בשו"ע שנחלקו אם כשר בכתיבה, והרי הדעה שניה בשו"ע היא דעת הרמב"ם, ולפי התורת גיטין אין ראיה מהרמב"ם שמכשיר. ואולי מזה שלא חילק הרמב"ם וכתב סתם שמועיל מינוי בכתיבה נראה שמדבר גם בכתב שלא בפניו.

חלק ב

בעונג יו"ט אהע"ז סימן קנ"ח דן בענין הממנה בכתב סופר ועדים שבמקום האשה לכתוב ולגרשה והעלה להחמיר, שיש לחוש שמא חזר בו. ואבוא על סדר דבריו ואכתוב מה שנראה לענ"ד שיש לדון בדבריו. א. יש לעמוד על מה שבנוסח השאלה כתב שממנה בכתב לסופר ועדים ולשליח ואילו בתחילת תשובתו כתב בלשון זה:

"תשובה ידע כבודו כי אף שראה בתשובת אחרונים שהתירו במקום עיגון גדול שאם יש במקום הבעל עומד שם שלושה אנשים כשרים שעשם ב"ד ויעשה שליח סופר ועדים העומדים במקום האשה שהם יכתבו ויתנו הגט לאשה ע"כ".

והנה כאן לא הזכיר שממנה בכתב, והדברים מורים שממנה אותם שלא בפניו וכנראה שכוונתו למה שכתב הפ"ת סימן ק"כ סק"ט מתשובת מהרי"מ מבריסק שבמקום שיעשו שני דברים שימנה הבעל סופר ועדים ושליח שלא בפניהם ובוזה דעת הרא"ה והר"ן להכשיר, וגם יכתוב הבעל בכתב ידו שממנה לסופר ועדים שבזה הרבה מקילין, ובהצטרף שני הדברים יש להתיר ע"כ תוכן דבריו. וכנראה שלזה כיון העונג יו"ט ומדובר שעשה שני דברים.

ב. הביא מגמ' גיטין י"ט בכתב ביום ונחתם אחר עשרה ימים פסול הגט וגם לר"ש המכשיר נכתב ביום ונחתם בלילה שסובר שמזמן כתיבת הגט מפסיד פירות ואינו מוקדם] שחיישינן שמא פייס. ומפרשים התוס' שם י"ח ב' ד"ה שמא, הכוונה שמא פייס וביטל הגט. ובתוס' שם ד"ה חיישינן כתבו, שבגיטין הבאין ממדינת הים לא חיישינן שמא פייס דהכא חיישינן טפי לפי שעדיין לא נחתם וכי מתפייס נמי ליכא קלא וכו' אבל בשכבר חתמו כל העדים בגט ומזומן ליתן אינו רגיל להתפייס. וחזרו והקשו מגמרא כ"ט ב', בשלח גט ואמר לשליח לא תתן עד שלוש ימים פריך וניחוש שמא פייס וזה קשה גם לר' יוחנן הסובר שעדים שחתמו לאחר עשרה ימים אין חוששין שמא פייס ולמה שם חיישינן. וכן בנותן גט בתנאי אם לא באתי חיישינן שמא פייס. ותירצו בשם ר"ת, שהמשליש והוא אתה בעיר מסתמא מחמת קטטה מגרש ולכן לא חיישינן, אבל בהולך מן העיר לטובתה מגרש, וקובע זמן שמא יחזור חיישינן שמא פייס, וזה גם לר"י חיישינן.

והרשב"א בחידושיו שם הקשה מגיטין הבאין ממדינת הים ולפעמים

מכוון לטובתה ולמה לא חיישינן שמא פייס ותירץ הרשב"א שרק בערער הבעל חיישינן ע"כ, ואכתוב קיצור דינים היוצאין.

1. נכתב ביום ונחתם לאחר עשרה ימים הלכה כר"י שלא חיישינן שמא פייס שאם פייס קלא אית ליה וכשר אבל לר"ל חיישינן.

2. גט הבא ממדינת הים אין לחוש שמא פייס כיון שנגמר הכל אינו מתפייס ולכן לא נחלקו בזה ר"י ור"ל.

3. השולח גט על ידי שליח ואמר לו ליתן אחר עשרה ימים חיישינן שמא פייס משום שנתן הגט לטובתה חיישינן.

4. אם אמר לה שתהיה נאמנת לומר שלא פייס, נאמנת.

5. הלך מן העיר ונתן גט בתנאי אם לא יחזור תוך ל' יום חיישינן שמא פייס משום שלטובתה נתן הגט, ומועיל אם אמר לה נאמנת עלי.

6. השליש גט לאשתו שתתגרש לאחר ל' לא חיישינן שמא פייס כיון שמחמת קטטה נתן שהרי לא הלך מן העיר.

ג. וכתב העונג יו"ט שכל זה בנגמרה עשית השליחות ואז אם רצה הבעל לבטל צריך הבעל לבטלו בפני שנים, ובלשון המועיל. אבל בלא נגמרה עדיין עשית השליחות די בחזרה בעלמא, שאמר שאינו רוצה בינו לבין עצמו, ובטל השליחות קודם שיחולו, שלא יחולו. והכותב ושולח כתבו לשליח כל זמן שלא הגיע כתבו ליד השליח ולא קיבל עליו השליח מינויו להיות שליח לא נגמרה עדיין עשית השליחות דהא לא יכול לעשותו שליח כי אם מדעתו שיתרצה השליח, וכיון שלא נגמרה השליחות כל זמן שלא נודע אם הבעל חוזר בו ואינו רוצה לגרש בטל השליחות. וא"כ אנו צריכין לחוש שמא חזר בו הבעל מדעתו ואז אינו צריך ביטול בפני עדים ולא לשון המועיל אלא כשאומר בפני עצמו שחוזר מרצונו ומתחרט על מה שנתרצה לגרש בטלה עשיית השליחות ולא חיילה כלל.

ד. ולענ"ד יש לעיין במה שכתב שהממנה שליח שלא בפניו לא חל השליחות ולא נגמר ענין עשית השליחות דהא לא יכול למנות שליח כי אם מדעת השליח לכאורה הדברים נסתרים ממה שכתב הר"ן דף ל"ג בדפי הר"ן ד"ה והקשה וז"ל:

"והקשה הרמב"ן מ"ט דמאן דפסל באומר אמרו אי משום מילי מאי מילי מסר איהו לשליח הא לאו מילי מסר אלא הרי הוא עושה השליח שלא בפניו וכי אין אדם עשוי לעשות שליח שלא בפניו וכו' ותירץ דשאני גט דכיון דבעינן לשמה ובעינן נמי וכתב לה כלומר שיכתבנו לה הבעל אין הסופר והעדים חותמים במקום הבעל אלא כששמעו מפיו אבל שאר דברים עושה אדם שליח שלא בפניו

לפיכך יכולה אשה לומר פלוני במדינת הים הריני עושה אותו שליח לקבל לי גיטי וכו' עכ"ל.

והרי מפורש שיכול אדם למנות שליח שלא בפניו וגם אם נדחוק שכוונת הרמב"ן היא שלא נגמר השליחות עד שישמע השליח ויקבל עליו השליחות עכ"פ ניחוש שמא חזר בו הבעל אם מינה שלא בפניו וביטל השליחות לפני שהודיעו לשליח על מינוים. וגם אם נדחוק שהרמב"ן מדבר במגרש מתוך קטטה ובזה מודה העונג יו"ט שלא חיישינן לחזרה עדיין קשה מה שכתב העונג יו"ט בד"ה ועיין.

"ודוקא אחר עשית השליחות לא חיישינן שמא יחזור בו ויבטל משום דחזרה לחוד לא מהני דבעינן עדים ולשון המועיל אבל קודם חלות השליחות בגילוי דעתא לחוד סגי, דהרי גבי רצון האשה נמי מצינו שעושית שליח קבלה ולא חיישינן שמא חזרה בה וביטלה השליחות, אע"ג דאמרין בירושלמי דאין זכין לה הגט אם לא עשתה שליח לקבל אפילו אם צווחת להתגרש שמא חזרה בה אפילו הוא מוכה שחין כדאיתא בירושלמי ר"פ התקבל. אלמא אע"ג דאם עשתה שליח לא חיישינן שמא חזרה בו מ"מ אם לא עשתה שליח חיישינן שמא חזרה אע"ג דהיא צווחת להתגרש חיישינן שמא חזרה עכ"ל.

ומעתה איך יתכן שאשה תעשה שליח לקבלה שלא בפני השליח למה לא ניחוש שמא חזרה בה, ונראה דהחשש של הירושלמי הוא גם באשה שצווחת להתגרש ויש עדים שלא חזרה בה עד שזיכו לה גט. משום שאין צריך חזרה מפורשת אלא די באם נשתנה דעתה שוב אין כאן זכיה. שהרי כל זכיה הוא כשיש אומדנא דאדם רוצה בכך ואשה שצווחת להתגרש אינה ממנה שליח לקבלה אלא שאז יש לנו אומדנא שטוב עבורה גט. אבל מיד אחר שהפסיקה לצווח שוב אין לנו אומדנא שעדיין רוצה בגט, כיון שגט חוב הוא לה לכן חיישינן שמא כבר אינה רוצה בכך, ואם כסברת העונג יו"ט שכל שממנה שליח שלא בפניו חיישינן שמא חזר וא"כ איך אשה ממנה שליח שלא בפני השליח גם אם יעידו שלא חזרה בה.

ה. ובע"כ שיכול אדם למנות שליח שלא בפניו ומיד חלה השליחות גם אם לא קיבל עליו השליח השליחות. וטעם הדבר ששליחות הוא כוח המשלח שבכוחו למנות שליח ולא צריך כלל הסכמת השליח. אמנם לסברה זו ניתן למנות שליח בע"כ של השליח וכל שהשליח יעשה אחר כך שליחותו יועיל, ואילו היה צריך שהשליח יקבל עליו השליחות כל שלא רצה לקבל לא נעשה שליח ואם אחר כך יעשה השליחות ג"כ לא יועיל, כיון שבשעה שמתרצה כבר אין המשלח עושה שליח, ואין אומרים שאחר

שכבר הבעל מינהו לשליח שוב אמדינן שעדיין רוצה הוא שיהיה השליח שליח ולכן יכול לעשות השליחות אחר כך. וראיה לדבר, ממה שהקשה הירושלמי פ"ו מגיטין ה"א איך אשה עושה שליח לקבל גיטה, וכי אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו. ואם נאמר שבזמן שהאשה מינתה שליח לקבלה שוב נעשה זכות לה לא קשה, שהרי הבעל מזכה הגט בזמן שהדבר זכות לאשה ואין כאן חיסרון של שלוחו של בעל הממון. אלא ע"כ זה שקשה להירושלמי, כיון שבשעה שעשתה האשה שליח לקבלה לא היה הדבר בידה, שאין אדם עושה שליח על דבר שאינו שלו, ובשעה שהבעל מזכה הגט שוב אין כאן זכות כיון שהשליחות בטלה בשעתה, שוב אי אפשר לסמוך על זכות שמא חזרה האשה, וא"כ מוכח שאין צריך דעת השליח להיות שליח ודי בדעת המשלח שיתמנה שליח¹.

והנה בסדר הגט בסימן קנ"ד סצ"א ברמ"א ששואלין לשליח המביא גט אם הוא עצמו לא ביטל שליחותו. ובפתחי תשובה שם סקמ"ג האריך בזה אם יכול השליח לבטל שליחותו. ועיין שם שהביא מהבית מאיר ועוד אחרונים החולקין וסוברים, שאין השליח יכול לבטל שליחותו. וכן הביא מסימן קמ"א ס"א לשון הרמב"ם שמורה שאין שליח יכול לבטל שליחותו עיי"ש. ונראה שלדעת הסוברים שאין שליח יכול לבטל שליחותו, גם בעת חלות שליחותו אין צריך דעת השליח, אלא דעת ומינוי משלחו. ויכולין למנות שליח אפילו בלא רצונו, וגם כמותה השליח ניתן למנותו בע"כ. ונ"מ שאם אחר זמן יסכים השליח לקיים שליחותו לא יצטרך למינוי חדש. ואין להקשות על שיטה זו ממה שאמרו בגמ' ס"ב ב':

1. יש להבין לפי"ז דברי המשנה גיטין כ"ג ע"א, דלא מהני אם שלח קטן ואח"כ הגדיל וכן בשוטה. ובגמ' הסבירה דבשלמא חש"ו לא מהני דלאו בני דעה נינהו. ומש"ה לא מהני בהיו חש"ו בשעת מסירת השליחות. ואי נימא דלא בעינן דעתו דהשליח כלל. ומהני בע"כ. א"כ מדוע יש חסרון דעת בשעת מינוי השליחות. ואמנם רש"י הביא דרשה דגבי שליחות איש קתני. לכאורה זה רק דרשה דבעינן דעת של גדול בשביל להיות שליח. ויל"ע בזה עוד. ש. ז. הלפרין.

תשובת הכותב:

לעני"ד נראה, שמה שאין שליחות לקטן אינו משום שאין לו דעת לעשות עצמו שליח אלא שקטן ממועט משליחות וכמו שהביא מרש"י. ומה שאמרו בגמ' הטעם שאינו בר דעת נראה שאם היה הסיבה מחמת שכתוב "איש" היינו אומרים שרק קטן נתמעט ולא חרש ושוטה, אבל אם מסבירין שזה שמיעטה תורה מ"איש" קטן הוא שרק בר דעת יכול להיות שליח ממילא גם חרש ושוטה בכלל. והארכתי בזה להביא ראיות במקום אחר. ותדע שאין הטעם שקטן אינו נעשה שליח מפני שצריך דעת להמנות והסכמת השליח, א"כ איך ממנים שלא בפניו, ואף שאחר כך מסכים, א"כ גם קטן שמינהו והגדיל יעשה שליח אכן יש לחלק קצת, ודוק. ז. ג.